

Ko ha fakanounou 'o e ngaahi fakakaukau na'e 'omai ki he *He taonga te tamaiti - Every child a taonga* (Ko e tama kotoa pē ko ha mata'ikoloa): Palani fakataumu'a-pau fakaangaanga ki he akoteú 2019-29

Taumu'a Ngāue 1: Ke hiki'i hake 'a e tu'unga 'o e akó ma'á e longafifānau 'aki 'a hono fakalelei'i 'o e ngaahi tu'unga kuo tu'utu'uní.....	5
1.1 Tu'utu'uni ha tu'unga fo'ou ki he tokolahi 'o e kakai lalahí 'o fakahoa ki he tokolahi 'o e fanga ki'i pēpēé mo e longafifānau iiki.....	5
1.2 Fiema'u atu 'a e ngaahi sēvesi akoteú ke nau poupou ki ha vā malu mo lelei 'oku tauhi hokohoko ke tatau ma'á e longafifānau 'i he taimi kotoa pē.....	5
1.3 Faka'ai'ai ke pēseti 'e 100 pea tu'utu'uni ke pēseti 'e 80 'a e kau faiako ma'u faka'ilonga 'i he ngaahi senitā 'oku tataki 'e he kau faiakó, 'o a'u ai pē ki hano tu'utu'uni atu ke ma'u faka'ilonga 'a e pēseti 'e 100.....	5
1.4 Fatu ha fale'i ki he tokolahi 'o e kulupú, fa'unga 'o e ngaahi 'ātakai fa'u/langa 'o e akoteú pea mo e ngaahi me'a felāve'i mo e 'ātakai.....	6
1.5 Kāsete'i 'a e <i>Te Whāriki</i> : (silapa akoteú) ke poupou ki he ngaahi faka'amu fakatokolahi.....	6
1.6 Ta'ota'ofi ha ngaahi kautaha akoteu 'oku 'ikai tu'unga lelei mei ha'anau toe fakaava ha'anau ngaahi sēvesi akoteu lahi ange.....	6
1.7 Hiki hake 'a hono muimui'i 'o e ngaahi sēvesi akoteú.....	6
Taumu'a Ngāue 2: Ko e tama kotoa pē 'oku fakaivia 'i he'ene ma'u 'a e ngaah nāunau 'okú ne fiema'u ke ne tupulaki aí.....	7
2.1 Fakapapau'i 'oku potupotu-tatau 'a e fakapa'angá ke poupou ki he fānau 'oku nau fiema'u 'ení.....	7
2.2 Kaungā-fa'u ha ngaahi me'afua ki he fakalalakaka 'o e akó ke tokoni ki he ako'i mo e tu'unga lelei 'a e mo'ui 'a e fānau.....	7
2.3 Fakalahi 'a e ngaahi sēvesi akoteu 'oku nau fakafaingamālie'i 'a e ngaahi sēvesi tokoni fakasōsiale kehe ke poupou ki he fānau mo honau ngaahi fāmilí.....	7
Taumu'a Ngāue 3: Ko hono fakapa'anga 'a hono fakatupulekina 'o e kau ngāué 'e poupou ia ki hano ma'u 'o ha tu'unga laulōtaha 'i he akó mo e faiakó.....	8
3.1 Fakalelei'i 'a e tu'unga faitatau mo e ngaahi tu'unga vāhenga 'o e kau faiakó mo e ngaahi makatu'unga fakaengāue 'i he tafa'aki fakaako ki he akoteú.....	8
3.2 Toe fakamālohi'i ange 'a e Initial Teacher Education (ITE).....	8
3.3 Fakalelei'i 'a e tu'unga 'o e ako mo e fakalalakaka fakapolofesinalé (PLD).....	8
3.4 Fo'u 'o ha palani fakataumu'a-pau ke fakalato 'a e fiema'u kau ngāué.....	9
Taumu'a Ngāue 4: 'Oku hoko 'a e palaní ke fakapapau'i ai 'oku fakamahu'inga'i, fe'unga, pea fa'ahinga kehekehe 'a e ngaahi sēvesi akoteu 'oku 'atā atú.....	9
4.1 Fo'u pea kamata'i ha founga ke 'ilo mei ai pe 'oku fiema'u ha sēvesi akoteu fo'ou.....	9
4.2 Oatu ha tokoni ki he pule lelei mo e founga fakalele akó ki he ngaahi sēvesi akoteu fakakomiunitií.....	9
4.3 Poupou ki hono fokotu'u mo hono tauhi 'o ha ngaahi sēvesi akoteu 'i ha kekekele 'o e Kalauní 'oku pule'i 'e he Potungāue Akó.....	10
4.4 Kaungā-fo'u fakataha mo e Te Kōhanga Reo National Trust ha fa'unga fakapa'anga 'oku hoa mo taau.....	10
4.5 Kaungā-fo'u fakataha mo e NZ Playcentre Federation ha fa'unga fakapa'anga 'oku hoa mo taau.....	10
4.6 Fakakaukau'i hano fokotu'u 'o ha ngaahi sēvesi akoteu 'a e pule'angá 'o fakakau ki ai ha ngaahi polokalama fakatotolo ke ō ua mo ia.....	10

Taumu'a Ngāue 5: Ke kei hokohoko atu 'a e fakatupu 'ilo fo'ou, ako, mo e fakalakalaka 'a e fa'unga fakaako akoteú	10
5.1 Fokotu'u ha ngaahi senitā ki he fakatupu 'ilo fo'ou ma'á e ngaahi sēvesi akoteú	10
5.2 Poupou ki he ngaahi sēvesi akoteú ke nau fengāue'aki mo e ngaahi sēvesi ako kehé	11
5.3 Poupou ki ha ngaahi sivi faka'uto'uta faka-loto-'apiako mālohi ke fakapapau'i 'oku hokohoko atu 'a e ngaahi fakalakalaka	11
Ko e hā 'a e me'a 'oku 'ikai ke 'i heni?	11

Ko ha fakanounou 'o e ngaahi fakakaukau na'e 'omai ki he *He taonga te tamaiti - Every child a taonga (Ko e tama kotoa pē ko ha mata'ikoloa): Palani fakataumu'a-pau fakaangaanga ki he akoteú 2019-29*

Na'e lele 'a e polokalama kumi fakakaukau ki he *Every child a taonga (Ko e tama kotoa pē ko ha mata'ikoloa): Palani fakataumu'a-pau fakaangaanga ki he akoteú 2019-29* meí he 'aho 19 'o Nōvema 2018 - 15 Mā'asi 2019.

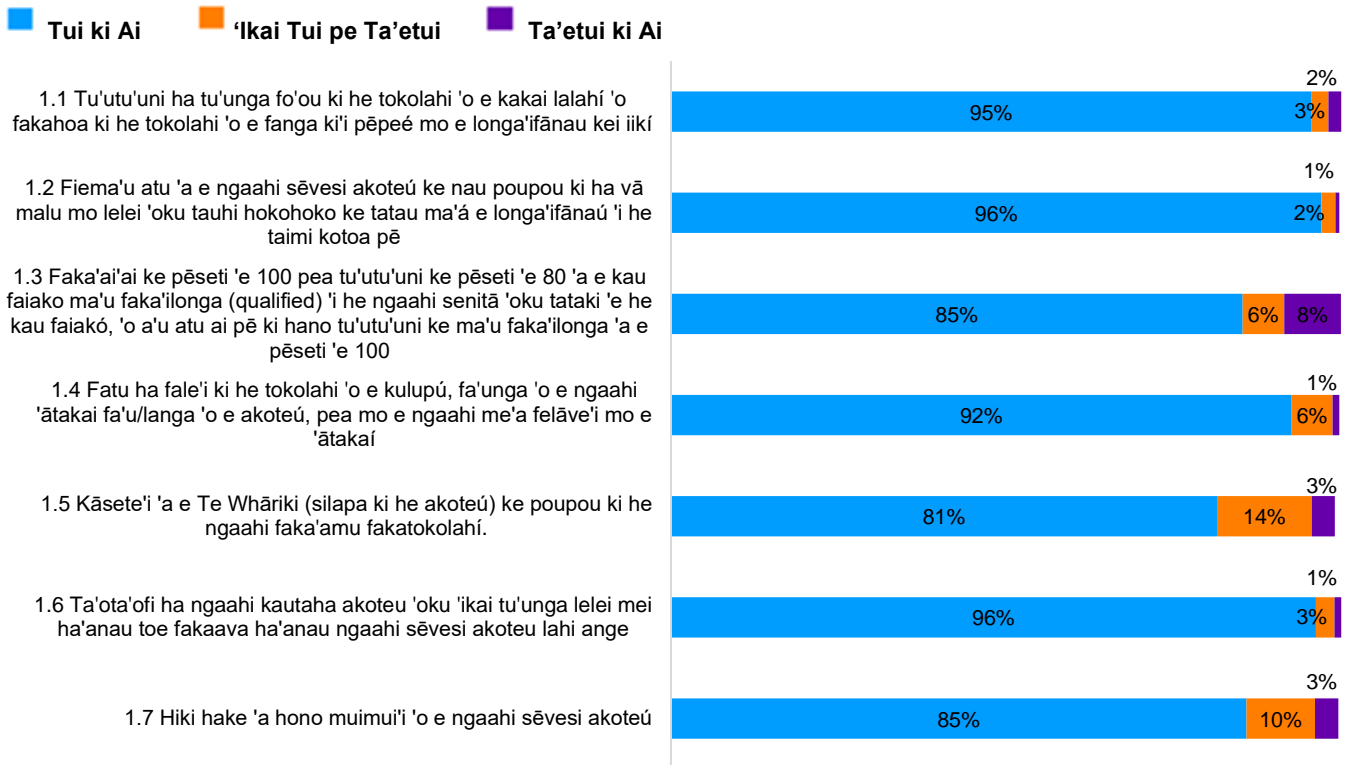
'I he vaha'a taimi ko 'ení na'e fakahoko ai 'e he Potungāué ha ngaahi fakataha 'e 44 takatakai 'i he fonuá, 'o kau mai ki ai ha kakai na'e laka hake 'i he toko 1900, pehē foki ki ha ngaahi fakataha mo e tefito'i kakai 'oku 'i ai ha'anau kaunga ki he tafa'aki fakaakó ni (key stakeholders). Na'a mau ma'u ha ngaahi fokotu'u 'e 2,264 meí he ngaahi savea 'i he 'initanetí pea mo ha ngaahi tohi fokotu'u fakakaukau 'e 219 'i he vaha'a taimi kumi fakakaukau ('a ia na'e tāpuni 'i he 'aho 15 'o Mā'asi).

Na'e toe fokotu'utu'u 'o fakahoko foki 'e he Potungāué ha ngaahi kulupu kumi fakakaukau (focus groups) 'e tolu na'e fakahoko mo e ngaahi mātu'a pe kau tauhifānau 'a e longa'ifānau akoteu 'i 'Aokalani, Christchurch pea mo Whangarei.

Fakatokanga'i:

Ko e ngaahi kalafi (qualitative analysis pe 'analaiso 'o e ngaahi tānaki fakamatala 'oku 'ikai lau fakafiká) 'oku 'i he fakanounou ni 'oku makatu'unga ia 'i he tānaki fakamatala meí he savea 'i he 'initanetí 'ata'atā pē. Ko e quantitative analysis ko 'ení 'oku fakatefito ia 'i he ngaahi tali na'e 'omai 'i he ngaahi saveá, fakataha pea mo e ngaahi fokotu'u fakakaukau na'e 'omai 'i ha tohi, pea mo e ngaahi fakakaukau 'a e mātu'a mo e kau tauhifānau na'a nau kau mai ki he ngaahi kulupu kumi fakakaukau na'e fakahokó.

Taumu'a Ngāue 1: Ke hiki'i hake 'a e tu'unga 'o e akó ma'á e longa'ifānau 'aki 'a hono fakalelei'i 'o e ngaahi tu'unga kuo tu'utu'uni

1.1 Tu'utu'uni ha tu'unga fo'ou ki he tokolahi 'o e kakai lalahi 'o fakahoa ki he tokolahi 'o e fanga ki'i pēpēe mo e longa'ifānau iiki

Poupou'i lelei pea ko e me'a 'eni na'e fakamu'omu'a taha 'i he fakalūkufuá 'e he tokolahi taha 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí. Na'e fiema'u 'e ha ni'ihiki ke fakahoko ha ngaahi fakalelei lahi ange. Ko e ngaahi hoha'a na'e 'omai 'oku kau ki ai 'a e tokolahi 'o e kau faiakó, fakapa'angá pea mo e ala uesia 'o ha ngaahi ngofua 'oku lolotonga ma'u ki ha ngaahi ngāue ke fakahoko pe ko ha ala uesia 'o e 'ātakai 'i ha ngāue 'oku palani ke fakahoko (resource consents). 'E hoko ha ngaahi fale'i fakaengāue ke tokoni ki ha ngaahi sēvesi akoteu 'e ni'ihiki ke nau ngāue'aki ha ngaahi vaha'a ta'u tu'upau (age bands).

1.2 Fiema'u atu 'a e ngaahi sēvesi akoteú ke nau poupou ki ha vā malu mo lelei 'oku tauhi hokohoko ke tatau ma'á e longa'ifānau 'i he taimi kotoa pē

Poupou'i lelei 'aupito. Ko e ni'ihiki 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí na'a nau ongo'i 'e faingata'a hano fua 'o e ola 'o ha tu'utu'uni (regulation) pea 'e 'ikai fiema'u 'eni ia kapau 'e toe fakalelei'i ange 'a e Initial Teacher Education (Fuofua Ako Fakafaiakó pe ITE) pea mo e pēseti 'o e kau faiako ma'u faka'ilongá.

1.3 Faka'ai'ai ke pēseti 'e 100 pea tu'utu'uni ke pēseti 'e 80 'a e kau faiako ma'u faka'ilonga 'i he ngaahi senitā 'oku tataki 'e he kau faiakó, 'o a'u ai pē ki hano tu'utu'uni atu ke ma'u faka'ilonga 'a e pēseti 'e 100

Faikehekehe 'a e talí. Na'e matalahi 'a e poupou ki hano hiki'i hake 'o e tokolahi 'o e kau faiako ma'u faka'ilongá, kā na'e faikehekehe 'a e poupou ke tu'utu'unia ke ma'u faka'ilonga 'a e pēseti 'e 100. Ko kinautolu na'a nau loto ki ai na'a nau lau ia ko ha founa mahu'inga ki hono hiki'i hake 'o e tu'unga lelei 'o e faiakó pea mo fakatatau 'a e tu'unga 'o e tafa'aki fakaako akoteú ki he tu'unga 'oku 'i ai 'a e ngaahi 'apiako lautohi mo e kolisi. Ko kinautolu na'a nau ta'eloto ki hení na'a nau hoha'a ki he anga 'o hono fakahoko 'o e liliú ni pea mo hono ngaahi ha'aha'á, 'o kau ai 'a 'enau faka'amu ke kei tauhi pē 'a e kakai 'te'eki ma'u faka'ilonga fakaako' kā 'oku 'i ai ha'anau ngaahi taukei

mo e 'ilo mahu'inga ('o kau ki ai 'a e te reo) pea mo hano fakahoko 'o ha ako ngāue faka-loto-'apiako (in-service training). Ko e tokolahi 'o kinautolu ko 'eni na'e 'omai 'enau talí na'a nau fiema'u ke fakahoko hano tu'utu'unia ke pēseti 'e 80 'a e kau ma'u faka'ilongá kae kei faka'ai'ai pē ke a'u ki he pēseti 'e 100. Ko e ni'ihi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí na'a nau fiema'u ke toe fakalahi 'a e fakapa'angá pea toe lelei ange 'a e tataki fakafaiako (mentoring) ma'á e kau faiako 'oku nau ma'u faka'ilonga fakataimi-paú (provisionally certificated), pea mo fakahoko ha ngaahi liliu ki he sivi IELTS. Na'e kehekehe pē 'a e vakai 'a e ngaahi mātu'a na'a nau kau 'i he ngaahi kulupu kumi fakakaukau, felāve'i mo e fiema'u ke hiki'i hake 'a e pēseti 'o e kau faiako ma'u faka'ilonga 'i he ngaahi senitā 'oku tataki 'e he kau faiakó. Na'e pehē 'e he ngaahi mātu'a 'e ni'ihi 'oku malava ke mahu'inga ange 'a e natula fakafo'ituituí ia 'i ha mata'itohi', kae pehē 'e he ni'ihi ia 'oku mahu'inga 'a hono 'ma'u 'o e 'ilo totonú'.

1.4 Fatu ha fale'i ki he tokolahi 'o e kulupú, fa'unga 'o e ngaahi 'ātakai fa'u/langa 'o e akoteú pea mo e ngaahi me'a felāve'i mo e 'ātakai

Poupou'i lelei 'aupito. 'Oku 'i ai 'a e ni'ihi 'o kinautolu na'e 'omai 'enau talí 'oku nau fiema'u ke fei mo fakahoko leva ha ngaahi fakalelei ki he ngaahi tu'utu'uní - kae pehē 'e ha ni'ihi kehe 'e ala uesia kovi 'e ha tu'utu'uni 'i he kaha'ú 'a e malava ke kei lele 'a ha ngaahi akoteu pe te ne fakapukupuku ange 'a e ngaahi fa'ahinga fānau kehekehe te nau ala ako 'i ha akoteu. Na'e 'i ai 'a e ni'ihi 'iate kinautolu na'e 'omai 'enau talí na'a nau fokotu'u mai ke nau 'omai ha fale'i.

1.5 Kāsete'i 'a e Te Whāriki: (silapa akoteú) ke poupou ki he ngaahi faka'amu fakatokolahi

Lahilahi poupou ki ai 'a e tokolahi. Ko e tokolahi taha 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí na'a nau felotoi 'oku fiema'u 'a e *Te Whāriki* ke nofoloto 'i he tafa'aki fakaako akoteú, kā neongo 'ení na'e pehē 'e he ni'ihi ia 'oku 'ikai ke mahu'inga ia ke kāsete'i pe na'a nau 'omai 'a 'enau hoha'a 'e ala iku 'eni ia ki hano fu'u fusia'u 'o e silapá.

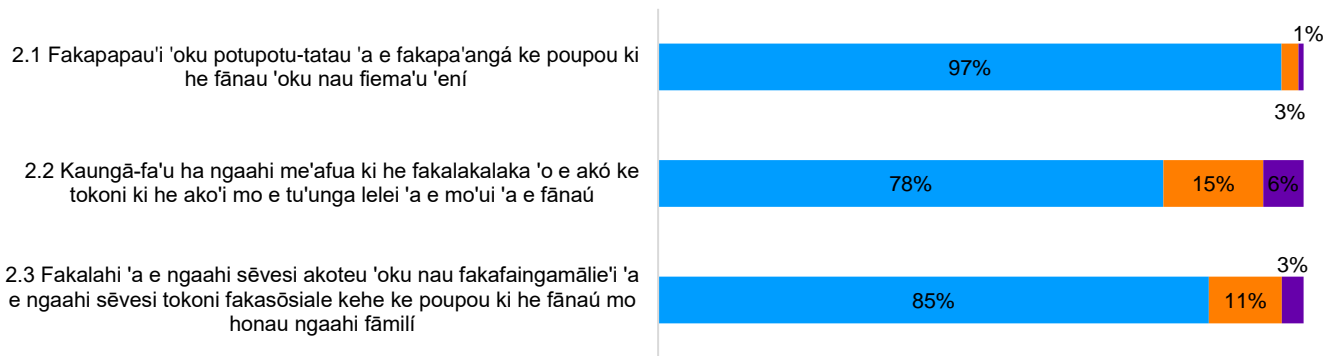
1.6 Ta'ota'ofi ha ngaahi kautaha akoteu 'oku 'ikai tu'unga lelei mei ha'anau toe fakaava ha'anau ngaahi sēvesi akoteu lahi ange

Poupou'i lelei. 'Oku 'i ai 'a e ngaahi hoha'a 'e ala tautea'i ha ngaahi kautaha fakalele akoteu 'a ia kuo nau fakatau ha ngaahi senitā akoteu 'oku nau 'i ha tu'unga faingata'a'ia ke 'fakatafoki ke nau lele lelei', pea 'oku totonu ke ta'ofi ha kau ma'u senitā akoteu mo ha kau talēkita 'o ha ngaahi senitā 'oku tu'unga faingata'a'ia mei ha'anau fokotu'u ha ngaahi senitā akoteu fo'ou 'i he malumalu 'o ha kautaha hinga kehe. 'Oku 'i ai 'a e ni'ihi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau fiema'u ke fai ha kumi fakakaukau meí he mana whenuá (kakai tu'ufonua 'o e feitu'ú) ko ha konga ia 'o ha ngaahi tohi kole ke fakalahi atu ha pisinisi akoteu.

1.7 Hiki hake 'a hono muimui'i 'o e ngaahi sēvesi akoteú

Meimei lahi taha 'a e poupou ki aí, kā 'oku 'i ai 'a e tokolahi 'iate kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau hoha'a 'e ala hilifaki atu 'i heni ha taimi mo ha fakakavenga lahi ange ki he ngaahi senitā 'oku nau lolotonga faingata'a'ia pe 'e hoko ha ngaahi 'a'ahi fakatu'upakē ke 'ikai ma'u ai ha vā fengāue'aki langa hake 'i he vaha'a 'o e ngaahi senitaá pea mo e ERO. 'Oku 'i ai 'a e ni'ihi 'iate kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau fiema'u ha ngaahi fa'unga taliui ke muimui'i'aki 'a e tu'unga 'o e fakahoko 'o e ngaahi me'a fekau'aki mo e ngaahi 'ulungāanga fakafonuá pea ke fakakau atu 'a e mana whenuá 'i hono siofi 'o e ngaahi fa'unga taliuí. Na'e fakatokanga'i 'e ha ni'ihi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'a e mahu'inga 'o e poto mo e taukei 'i he ngaahi me'a faka'ulungāangá 'iate kinautolu 'oku nau fakahoko 'a e ngaahi faisiví. Na'e fakahā mai 'e he ngaahi mātu'a na'a nau kau ki he ngaahi kulupu kumi fakakaukau 'a 'enau fie kau atu ki hano muimui'i 'o e ngaahi akoteú.

Taumu'a Ngāue 2: Ko e tama kotoa pē 'oku fakaivia 'i he'ene ma'u 'a e ngaah nāunau 'okú ne fiema'u ke ne tupulaki aí

2.1 Fakapapau'i 'oku potupotu-tatau 'a e fakapa'angá ke pou pou ki he fānau 'oku nau fiema'u 'ení

Pou pou'i lelei 'aupito. 'Oku fokotu'u mai 'e he ni'ihi tokolahi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí ko e fakapa'angá 'oku totonu ke makatu'unga 'i he ngaahi fiema'u 'a e tamasi'i/ta'ahiné, kae 'ikai 'i he fika faka-pōsiti-'ōfisi (postcode) 'o e feitu'u 'oku tu'u ai 'a e senitaá pea ke toe fakalalaka ange 'a hono muimui'i 'ení ke fakapapau'i 'oku fakamoleki 'a e pa'angá ki hono faitokonia 'o e longa'ifānau ni. 'Oku fiema'u 'e he ni'ihi ke kau 'a e mana whenuá 'i hano toe vakai'i 'o e fakapa'angá, pea ke fakakau atu 'a e ngaahi senitā ako 'i he lea faka-Maulí (te reo Māori immersion centres) 'i he toe vakai'i ko iá.

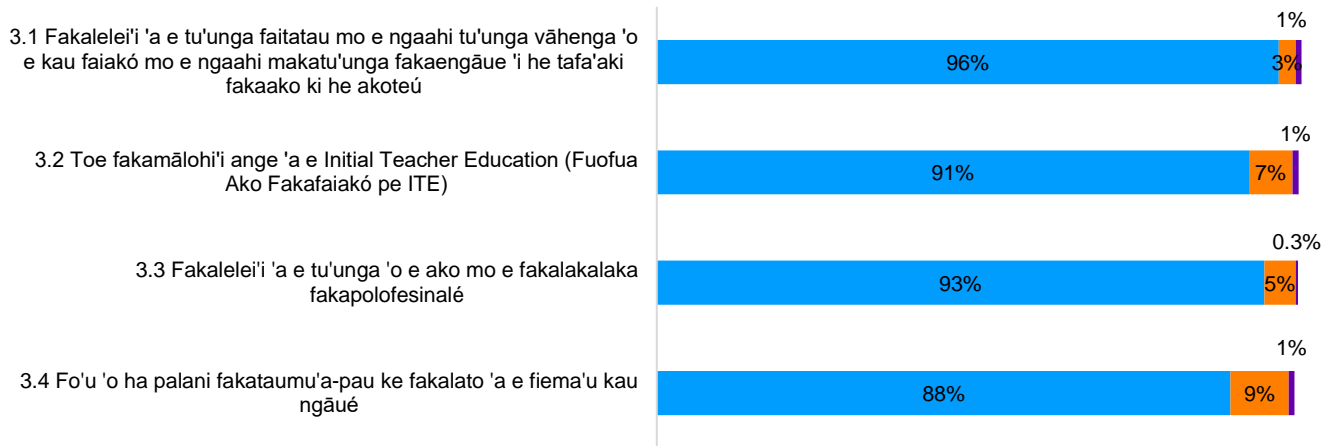
2.2 Kaungā-fa'u ha ngaahi me'afua ki he fakalalaka 'o e akó ke tokoni ki he ako'i mo e tu'unga lelei 'a e mo'ui 'a e fānau

Lahilahi pou pou ki ai 'a e tokolahi. Na'e pou pou 'a e kau fale'i 'i he tafa'aki 'o e saienisí mo e mo'ui lelei pea mo ha ni'ihi 'o kinautolu me'i he ngaahi komiuniti 'oku faingata'a'ia fakaenofó, felāve'i mo e ala kau lelei ha 'i ai 'a ha ngaahi me'afua ki he fakalalaka 'a e akó ke toe lelei ange ai 'a e pou pou 'oku 'oatu ma'á e fānau. Kā neongo 'ení, na'e 'i ai 'a e tokolahi 'iate kinautolu na'e 'omai ha'anau talí na'a nau hoha'a telia na'a hoko 'a e ngaahi me'afua ni ke ne teke ha founa 'okú ne fakangatangata pē 'a e fakalalaka 'a e fānau ki hano fakatonuki 'o ha puha 'oku fakahoa mo honau ta'u motu'á (ages) mo e tūkunga 'oku nau 'i ai (stages), pe ko ha fu'u hulu 'a e fakama'unga taha pē ki he ngaahi poto faka'atamaí - na'e mālohi 'aupito 'a e fakafepaki ki he ongo founa ni. 'Oku 'i ai 'a e ni'ihi 'iate kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau fiema'u 'a e mana whenuá ke nau kau atu ki he ngāue ni. Na'e fakahā 'e he ngaahi mātu'a 'i he ngaahi kulupu kumi fakakaukaú 'a 'enau fie 'ilo ki he fakalalaka 'a e ako 'a 'enau fānau.

2.3 Fakalahi 'a e ngaahi sēvesi akoteu 'oku nau fakafaingamālie'i 'a e ngaahi sēvesi tokoni fakasōsiale kehe ke pou pou ki he fānau mo honau ngaahi fāmilí

Pou pou'i lelei. Ko e tokolahi taha 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'okuk nau ongo'i 'oku totonu ke fokotu'utu'u 'e he ngaahi sēvesi akoteu ke faingofua 'a hono ma'u atu 'o e ngaahi sēvesi kehé pea na'e fakamamafa'i mai 'e he ni'ihi 'a e faka'au ke tokolahi ange 'a e fānau 'oku nau ō mai mo ha ngaahi faingata'a'ia fakae'ulungāanga pe fakaako. 'Oku fakatokanga'i 'e ha ni'ihi tokolahi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'a e fiema'u ke 'i ai ha fakapa'anga ke fakahoko'aki 'a e fokotu'ú ni.

Taumu'a Ngāue 3: Ko hono fakapa'anga 'a hono fakatupulekina 'o e kau ngāué 'e poupou ia ki hano ma'u 'o ha tu'unga laulōtaha 'i he akó mo e faiakó

3.1 Fakalelei'i 'a e tu'unga faitatau mo e ngaahi tu'unga vāhenga 'o e kau faiakó mo e ngaahi makatu'unga fakaengāue 'i he tafa'aki fakaako ki he akoteú

Poupou'i lelei 'aupito pea 'oku pehē ko ha konga tefito 'eni 'o e tafa'aki fakaako akoteú. Kehekehe 'a e ngaahi fakakaukau felāve'i mo hono a'usia 'ení. Ko e tokolahi 'oku nau fokotu'u mai ha fa'unga aleapau felotoi fakatokolahi (collective bargaining), pea 'oku 'i ai mo ha tokolahi 'oku 'ikai ke nau loto ki ai. 'Oku 'i ai 'a e kau 'omai tali 'e ni'ihi 'oku nau fiema'u ha fakapa'anga ki ha taimi 'atā (release time) ke fakakau 'i he ngaahi aleapau ngāué.

3.2 Toe fakamālohi'i ange 'a e Initial Teacher Education (ITE)

Poupou'i lelei 'aupito. Ko e ngaahi tefito'i me'a 'oku fai ki ai 'a e hoha'a felāve'i mo e tu'unga lolotonga 'o e ITE 'oku kau ki ai 'a e ngaahi fakakaukau 'oku pehē 'oku si'i 'a e 'ilo 'a e kau akó ki he ngaahi lēsoni fakalūkufuá pea mo e ngaahi pōto'i mo e taukei ki he faiakó pea 'oku 'i ai 'a e ngaahi faikehekehe 'i he tu'unga lelei 'o e ngaahi ITE. 'Oku tukuange mai 'e he Teaching Council (Kōsilio Faiakó) 'a e ITE Programme Approval, Monitoring and Review Requirements (Ngaahi Fiema'u ki hono Tali, Muimui'i mo hono Vakai'i 'o e Polokalama ITE pe ko e Ngaahi Fiema'ú) - 'oku hā mei heni 'a e nga'unu 'i he ngaahi me'a 'oku fai 'a e 'amanaki atu ke fakahoko 'e he ngaahi ITE. 'Oku fiema'u 'e he ni'ihi 'a e ngaahi kautaha ako fakafaiako fakafeitu'ú ke nau fokotu'u hanau ngaahi vā fengāue'aki mo e kau mana whenuá mo e iwi ke 'ilo'i mei ai 'a e ngaahi me'a fakae'ulungāanga ke fakakau 'i he ngaahi polokalamá, pea ke tu'utu'unia hano 'ātita'i 'o e 'ilo mo e fakahoko ngāue 'a e ngaahi 'apiako fakafaiakó 'i he ngaahi me'a faka'ulungāangá. Ko e ni'ihi kehe na'a nau fiema'u ha ngaahi polokalama ako ITE pau ma'á e kau faiako Pasifiki.

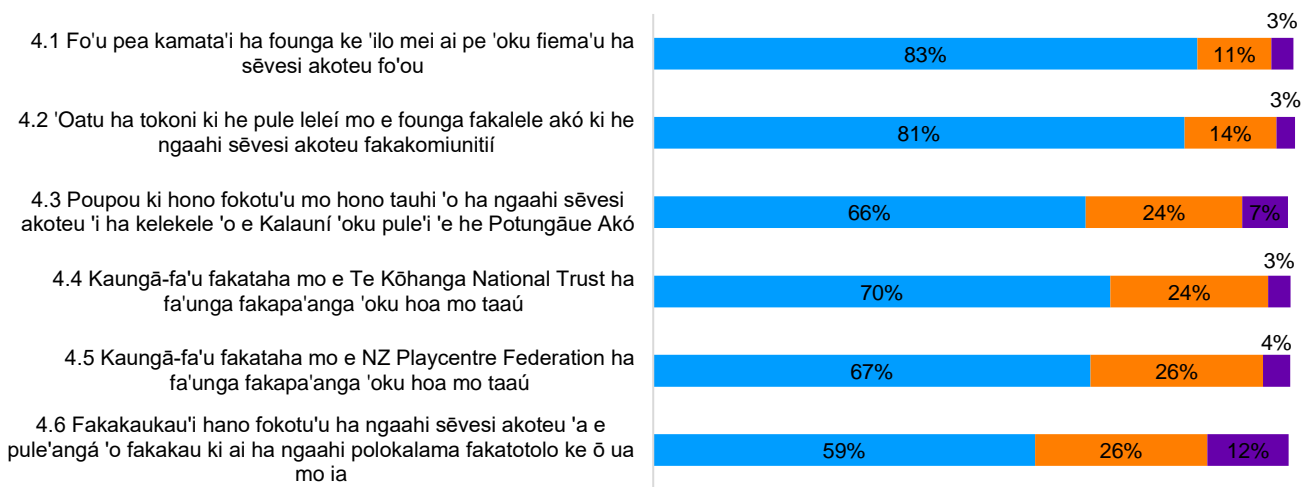
3.3 Fakalelei'i 'a e tu'unga 'o e ako mo e fakalalakaka fakapolofesinalé (PLD)

Poupou'i lelei. 'Oku 'omai 'e he ni'ihi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'a 'enau ngaahi hoha'a fekau'aki mo e faingamālie ke hū 'o akó, lahi 'o e fakamolé pea mo e lelei 'o e tu'unga akoteú. 'Oku hoko 'a e fakapa'anga ki ha taimi 'atā ma'á e kau faiakó pea mo e fefononga'akí ko ha makatūkia'anga ia, tautautefito ki he ngaahi kolo ki 'utá. 'Oku fokotu'u mai 'e ha ni'ihi 'o kinautolu na'a nau 'omai ha'anau talí ha ngaahi fakakaukau ke fakama'unga ki ai 'a e PLD, 'o hangē ko e ngāue fakatakí, pōto'i mo e mahino'i 'o e ngaahi me'a faka'ulungāangá, mo'ui lelei mo e ako makehé (special education). 'Oku fiema'u 'e he ni'ihi ha ngaahi polokalama PLD fakafeitu'u 'oku fokotu'utu'u 'e he ngaahi kautaha fakalele akoteu kuo fakamafai'i 'e he mana whenuá. Toe kau atu ki aí, ke fakahoko 'a e fokotu'utu'ú 'e ha ngaahi kautaha 'oku 'i ai ha'anau taukei 'i he ngaahi lea 'oku fiema'ú (tautautefito ki he ngaahi lea 'a e kakai Pasifiki).

3.4 Fo'u 'o ha palani fakataumu'a-pau ke fakalato 'a e fiema'u kau ngāué

Poupou'i lelei 'aupito. Ko e ngaahi hoha'a fekau'aki mo e tokolahi 'o e kau faiakó 'a e ngaahi kaveinga na'e tu'ukimu'a taha 'i he ngaahi fokotu'u fakakaukau. Ko e tokolahi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau fiema'u 'a e Potungāué ke toe longomo'ui ange 'i hono tohoaki'i mai mo hono pukepuke 'o e kau faiako Maulí mo e Pasifikí pea mo e kau faiako tangatá. Ko e ni'ihi 'oku nau fiema'u ha fengāue'aki 'i he vaha'a 'o e Potungāué mo e iwi ke fakafaingamālie'i ha ngaahi fa'unga faka'ai'ai 'oku fakataumu'a ma'á e ngaahi fāmilí. 'Oku fiema'u 'e he ni'ihi ha palani tu'upau ki hono ako'i mo hono fakalelei'i 'o e tu'unga fakafaiako 'a e kau faiako Pasifikí. Na'e fakatokanga'i 'e he ngaahi mātu'a 'i he ngaahi kulupu kumi fakakaukau 'oku 'i ai 'a e mahu'inga 'o e 'i ai 'a ha fa'ahinga kau ngāue kehekehe.

Taumu'a Ngāue 4: 'Oku hoko 'a e palani ke fakapapau'i ai 'oku fakamahu'inga'i, fe'unga, pea fa'ahinga kehekehe 'a e ngaahi sēvesi akoteu 'oku 'atā atu

4.1 Fo'u pea kamata'i ha founa ke 'ilo mei ai pe 'oku fiema'u ha sēvesi akoteu fo'ou

Poupou'i lelei. 'Oku fiema'u 'e ha ni'ihi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí ke fakamu'omu'a 'a e ngaahi sēvesi akoteu fakakomiunitií pea fiema'u 'e he ni'ihi 'a e ngaahi sēvesi akoteu fo'ou kotoa pē ke nau fakahā 'a e founa te nau fakakau atu ai 'a e te reo Māori (lea 'a e kakai Maulí), tikanga (ngaahi me'a faka'ulungāanga 'a e kakai Maulí) mo e local mātauranga ('ilo fakafeitu'ú). 'Oku 'i ai 'a e ngaahi kautaha fakalele akoteu lalahi ange 'oku nau fakafepaki'i 'eni koe'uhí he 'oku nau ongo'i ko hono fakangatanga ko ia 'o hono fakaai atu 'o e akó 'e ala tupu ai ha fakata'eta'etokanga pe 'apulu 'a e ngaahi sēvesi lolotonga pea ta'ofi ai hano 'oatu 'o ha ako 'oku fakatupu 'ilo fo'ou. Na'e toe fakatokanga'i foki 'e ha kau 'omai tali 'e ni'ihi 'a e fihí 'a e ngaahi kupu 'o e palani fakakoló 'o hoko pē 'a e tu'unga fakasiokālafí ko ha taha pē ia 'i he ngaahi me'a 'oku fakamahu'inga'i 'e he ngaahi mātu'á. Ko kinautolu na'e 'omai tali ko 'eni 'oku 'ikai ke nau pehē 'e kinautolu ko e Potungāué ko e feitu'u lelei taha ia ke fakahoko mei ai ha faitu'utu'uni 'oku makatu'unga 'i he 'ilo'ilo pau pea ko ia ai 'oku lelei ange 'a e founa ia ko hono tuku pē ke pule'i 'e he māketí. Ko e ngaahi mātu'a ko ia na'a nau 'i he ngaahi kulupu kumi fakakaukau na'a nau fakahā 'a 'enau poupou ki he fakakaukau ko ia ke palani'i 'a hono fakaai atu 'o e akoteú.

4.2 Oatu ha tokoni ki he pule lelei mo e founa fakalele akó ki he ngaahi sēvesi akoteu fakakomiunitií

Poupou'i lelei 'aupito. 'Oku tui 'a e tokolahi 'oku totonu ke toe 'atā atu foki ha tokoni ma'á e ngaahi sēvesi akoteu fakatāutahá. Na'e pehē 'e ha ni'ihi si'i 'o kinautolu na'a nau 'omai ha'anau talí 'oku totonu ke faka'ai'ai 'a e ngaahi sēvesi akoteu fakakomiunitií mo tu'u fakatāutahá ke nau nga'unu atu 'o fakamalumalu 'i ha ngaahi sino akoteu fakakomiunitií lalahi ange, pea ke toe kamata'i 'a e tokoni ki he pule lelei mo e fakalele akó 'a ia na'e fa'a fakahoko 'e he Potungāué pea ke fakahoko 'eni 'i ha founa 'oku 'ikai toe hela fakakouna.

4.3 Poupou ki hono fokotu'u mo hono tauhi 'o ha ngaahi sēvesi akoteu 'i ha kelekele 'o e Kalauní 'oku pule'i 'e he Potungāue Akó

Tu'unga kehekehe 'a e poupou ki aí. Na'e fetuiaki 'e he ni'ihi 'o kinautolu na'a nau 'omai 'a e ngaahi talí 'a e kaveingá ni mo e fakakaukau 'o ha ngaahi sēvesi akoteu 'oku ma'u mo pule'i 'e he Pule'angá. 'Oku pehē 'e ha ni'ihi ko e ako kinitakāteni ko e fakatātā mu'omu'a taha ia 'o e lavame'a 'i he tafa'akí ni pea fiema'u 'e he ngaahi Kinitakāteni Nu'u Sila 'e ni'ihi ke nau lisi ta'etotongi ha kelekele meí he ngaahi 'apiako lautohí. Na'e tokolahi 'a e kau 'omai tali na'a nau pehē 'oku 'ikai totonu ke fakatefito 'a e faitu'utu'uní 'i ha ngaahi sīpinga 'o hano ma'u 'o ha sēvesi akoteu (ownership models).

4.4 Kaungā-fo'u fakataha mo e Te Kōhanga Reo National Trust ha fa'unga fakapa'anga 'oku hoa mo taau

Poupou'i lelei. 'Oku 'i ai 'a e ni'ihi tokosi'i 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau fiema'u ke nau sio 'oku tufotufa tatau 'a e fakapa'angá ki he ngaahi kautaha fakahoko akoteu kotoa pē.

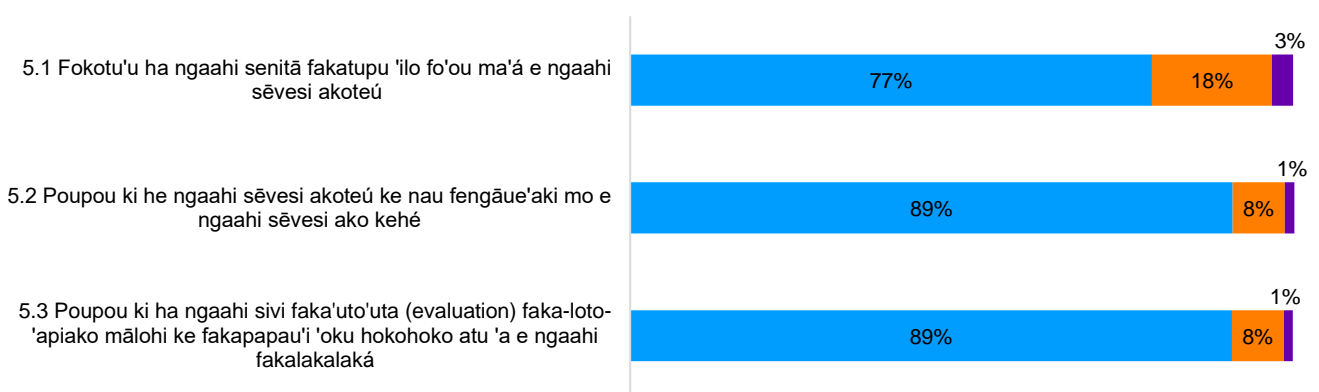
4.5 Kaungā-fo'u fakataha mo e NZ Playcentre Federation ha fa'unga fakapa'anga 'oku hoa mo taau

Poupou'i lelei. 'Oku 'i ai 'a e ni'ihi tokosi'i 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau fiema'u ke nau sio 'oku tufotufa tatau 'a e fakapa'angá ki he ngaahi kautaha fakahoko akoteu kotoa pē.

4.6 Fakakaukau'i hano fokotu'u 'o ha ngaahi sēvesi akoteu 'a e pule'angá 'o fakakau ki ai ha ngaahi polokalama fakatotolo ke ō ua mo ia

Ko e fokotu'u 'eni na'e si'isi'i taha 'a e poupou lelei ki aí. Neongo na'e hā meí he saveá na'e pēseti 'e 59 'a kinautolu na'e tui ki aí, ko e lahi 'i he ngaahi tohi fokotu'u fakakaukau na'e a'utaki maí na'e 'ikai ke nau tui ki ai. Ko e ngaahi me'a 'oku fai ki ai 'a e hoha'á 'oku kau ki ai 'a e pehē 'e fu'u hulu lahi ange 'a e 'inasi ia 'e ma'u 'e he ngaahi akoteu pule'angá meí he ngaahi nāunaú mo e koloá pea hoko ai mo hano fakafa'ahinga 'o e akoteú. 'Oku toe hoha'a foki 'a kinautolu na'e 'omai ha'anau talí felāve'i mo e fepakipaki 'i he mafaí kapau 'e laiseni pē 'e he pule'angá 'a e ngaahi sēvesi akoteú peá ne toe fakalele. 'Oku fiema'u 'e ha ni'ihi ke ngāue'aki 'a e founga tataki (navigation) 'a e Whānau Ora ke lava ai 'a e ngaahi fāmilí 'o ma'u atu ha ngaahi sēvesi kehekehe 'o fou 'i ha fo'i ma'u'anga tokoni pē 'e taha.

Taumu'a Ngāue 5: Ke kei hokohoko atu 'a e fakatupu 'ilo fo'ou, ako, mo e fakalalakaka 'a e fa'unga fakaako akoteú

5.1 Fokotu'u ha ngaahi senitā ki he fakatupu 'ilo fo'ou ma'á e ngaahi sēvesi akoteú

Poupou'i lelei pea lelei'ia 'a kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'i he faingamālie ke fai ai ha fengāue'aki mo e kau mataotao 'i he fakatotoló. 'Oku 'i ai ha ki'i ni'ihi 'oku nau hoha'a 'e 'ikai faitatau 'a hono ngāue'aki 'o e ngaahi senitā pe te nau iku ki ha ngaahi ola lelei ange ma'á e fānaú.

5.2 Poupou ki he ngaahi sēvesi akoteú ke nau fengāue'aki mo e ngaahi sēvesi ako kehé

Poupou'i lelei. Ko e tokolahi 'o kinautolu na'e 'omai ha'anau talí 'oku nau pehē 'e kau lelei ki he tu'unga 'o e tafa'aki fakaako akoteú hano hiki'i hake 'o e tu'unga 'o e fengāue'aki fakatahá mo e fetakinimá pea 'e tautautefito 'a 'ene kau lelei ki he ngaahi feitu'u tuku'utá mo mama'o mei koló. 'Oku ongo'i 'e ha ni'ihi tokosi'i 'oku 'ikai fanongoa 'a honau le'ó 'i he ngaahi fengāue'aki fakataha 'oku kau mai ki ai 'a e ngaahi tafa'aki fakaako fakalūkufuá.

5.3 Poupou ki ha ngaahi sivi faka'uto'uta faka-loto-'apiako mālohi ke fakapapau'i 'oku hokohoko atu 'a e ngaahi fakalalakaká

Poupou'i lelei 'aupito. Kā neongo iá, na'e fakahoko mai foki 'a e kole ke kei tauhi 'e he ERO 'a hono fatongia tefitó 'i hono sivi faka'uto'uta 'o e ngaahi senitaá - 'o fakafaingamālie'i ai hano vakai'i ta'efilifilimānako faka'apiako 'o e ngaahi 'ilo 'e ma'u mei aí pea mo e ngaahi founa ngāué.

Ko e hā 'a e me'a 'oku 'ikai ke 'i heni?

- » Hano hiki hake 'o e fakapa'angá pea mo hano vakai'i 'o e fa'unga fakapa'angá ke lele lelei 'a e fa'unga fakaakó.
- » Toe lelei ange 'a hono fakatahataha'i 'o e palaní mo e *Child and Youth Wellbeing Strategy (Fokotu'utu'u ki he Tu'unga Lelei 'a e Mo'ui 'a e Tamasi'i/Ta'ahiné mo e To'utupú)* mo e Kōrero Mātaurangá, 'o kau ki ai 'a e Tomorrow's Schools Review (Toe Vakai'i 'o e Tomorrow's Schools) pea mo e *Learning Support Action Plan (Palani Nāue ki he Tokoni Fakaakó) 2019-25*.
- » Mahino felāve'i mo e anga 'o hano fakaivia 'o e Te Tiriti o Waitangí 'i he palaní pea mo e anga 'o hano fakalalakaka 'e he palaní 'a e akó ma'á e kakai Maulí mo e Pasifikí.
- » Fakakau atu 'o e ngaahi ola na'e ma'u mei hono vakai'i 'o e ako Home-Based (Ako Fakahoko meí ha 'Api) pea ke toe lahi ange 'a e tokanga ki he ngaahi tokoni fakasōsiale ke malava ai 'a e mātu'á 'o nofo 'i 'api mo 'enau fānaú.
- » Toe lahi ange ha tō 'a e fakamamafá ki he mo'ui lelei mo e tu'unga lelei fakalūkufua 'a e fānaú, 'o kau ki ai ha'anau ma'u ha tokoni fakaako.
- » 'I ai ha founa mālohi ange ke fa'u faka-taumu'a-pau ha fa'unga fakaako akoteu fakapule'anga 'oku nga'unu atu meí he fa'unga fakaako 'oku ma'u mo fakalele fakatāutaha (privatised), 'o fakataumu'a ke ma'u mei ai ha tupu.
- » Toe lahi ange 'a e tokanga ki hono fakatupulekina 'o e poto fakatakí pea mo e potupotu-tatau 'i he ma'u nāunau fakatekinolosiá ma'á e fānaú mo e kau faiakó.